MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№4 (2)

2026
APREL

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

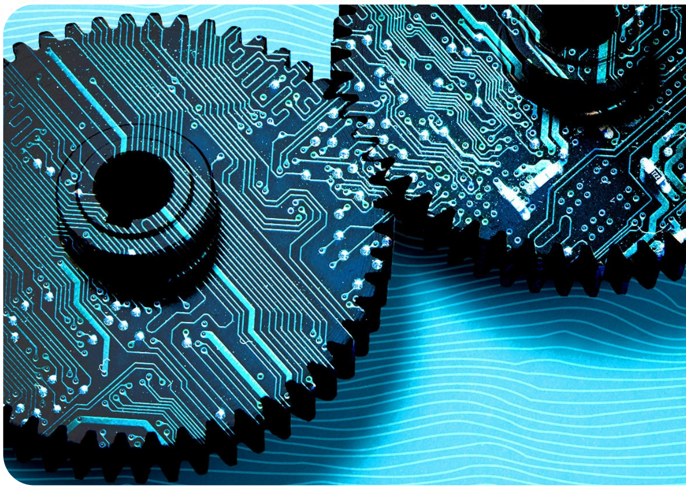

ISSN: 3060-463X

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Shakarov Zafar G‘afforovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo‘taboyev Mahammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug‘bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o‘g‘li, Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo‘raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

BYUDJET SUBYEKTLARI ISHTIROKINI QISQARTIRISH ASOSIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 16
PhD. Mahmudov Rahimjon Hamid o‘g‘li

MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODELI: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL 25
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz Maxmudovich

XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI 30
Atamurodov Saidmurad Yaxyoyevich, Sindarova Aziza Musurmon qizi

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 42
Xasanov Sardor Xazratkulovich

IQTISODIY O‘SISH SIFATI VA UNI KO‘RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI 50
Axmedov Xasanjon Muxamadovich

IQTISODIY O‘SISH SIFATI VA UNI KO‘RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI 55
Axmedov Xasanjon Muxamadovich

ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA’SIRI 60
Hayitov Jamshid Xolboyevich

KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI 65
Ortiqov Husan Usmonaliyevich

DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDIT FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 70
Xamidova Zarifa Urol qizi

ISTE’MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 74
Ismailova Shaxnoza Uktamovna

XIZMATLAR SEKTORI RIVOJLANISHINING KAMBAG‘ALLIKKA TA’SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASI VA KO‘RSATKICHLAR TIZIMI 77
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich

BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI 84
Dadajonova Madina Ravshan qizi

ISTE’MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 89
Ismailova Shaxnoza Uktamovna

MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODELI: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL 94
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz

ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA’SIRI 100
Hayitov Jamshid Xolboyevich

IMPROVING THE EFFICIENCY OF BANKS’ GREEN FINANCING IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN 105
Maxmudov Rahimjon

MAHALLIY BUDJETLAR MUSTAQILLIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA YANADA OSHIRISH 109
Abduraxmonova Gulmira

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR 114
Teshabayev Dilmurod Boxodir o‘g‘li

FARG ‘ONA VILOYATINING INNOVATSION RIVOJLANISHI........120
Tuychieva Odina Nabiyevna

INDICATORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE "GREEN" ECONOMY........131
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich

KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICH LARI........140
Ortiqov Husan Usmonaliyevich

KORPORATIV BOSHQARUVNING XALQARO TAJRIBASI VA UNING QIYOSIY TAHLILI........144
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH........149
Xasanov Sardor Xazratkulovich

IQTISODIY XAVFSIZLIKNING INSTITUSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI........156
Odinayev Ravzatullo Asatulloyevich

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH........161
Karimov Alibek Valievich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA FRANCHAYZING TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA PLATFORMA MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH........167
Xodjayev Anvar Rasulovich, Nasimov Dilshodbek Hotam o‘g‘li

“O‘ZBEKISTON GTL” MAHSULOTLARNINING FIZIK-KIMYOVIY XOSSALARI VA ULARNI KOMPOUDIRLASH ASOSIDA EKOLOGIK TOZA YOQILG‘ILAR OLISH ISTIQBOLLARI........173
Ro‘ziyev Aliakbar, Hayitov Ruslan, Mavlonov Shohrux

HUDUDIY MEHNAT BANDLIGINI TA’MINLASHDA AVTOSERVIS KORXONALARINING ROLI........179
Marqayev Xurshid Aliqulovich

ASOSIY VOSITALAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH........183
Zaripova Sayohat Zafarovna

XIZMATLAR SOHASINI BOSHQARISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR: AGROTURIZM VA RAQAMLI XIZMATLAR ASOSIDA TAHLIL (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA)........188
Oktamjonova Gulira’no Ikromjon qizi

BUXORO VILOYATI UY XO‘JALIKLARI HAYOT SIFATI VA IJTIMOIY-IQTISODIY AHVOLI: SO‘ROVNOMA NATIJALARI TAHLILI........192
Nizomov Asliddin, Musulmonova Shahlo, Izzatullayeva Ma’mura

DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES..199
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich

QORA METALLURGIYA SANOATI VA ULARNING ISHLATILISHI........203
Sarimsakov Alisher Ubaydullaevich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI........209
Yusupov Farhod Adamboyevich

TASVIRLARDAN YO‘L BELGILARINI TANIB OLISH ALGORITMLARI VA DASTURIY VOSITASINI ISHLAB CHIQISH........214
Toyirov Akbar Xasanovich, Yuldoshov Abdurahmon Baxtiyorovich

OLIY TA’LIMNI MOLIYALASHTIRISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBASI: SINGAPUR MISOLIDA........218
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MA'LUMOTLARGA ASOSLANGAN TURIZM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI........222
Ashurova Shaxnoza Almasovna

DAVLAT XARIDLARI BO'YICHA BYUDJET MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI ICHKI AUDITNING ANALITIK KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH........226
Meliboyev Askar Eshmuratovich

ГЛИНИСТЫЕ СЛАНЦЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО И ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА КАК СЫРЬЕВАЯ СМЕСЬ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА........231
Карабаев А.М., Абдуллаева Д.Ф., Абдуллаев У.Х. Андакулова Н.Н.

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ........237
Садиков Жахонгир Носирджанович, Даулетмуратова Дилбар Калмуканмед кизи

РАЗРАБОТКА МЕХАТРОННОГО МОДУЛЯ ДЛЯ ВЫРАВНИВАНИЯ ПОВЕРХНОСТИ МЕТАЛЛА ПОСЛЕ ЗАЛИВКИ........243
Мирджураев Сарвар Алишер угли

MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING TA'SIRI..246
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich

AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI........250
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОРИСТОЙ СТРУКТУРЫ И ВЛАГОПОГЛОЩАЮЩИХ СВОЙСТВ КОМПОЗИТНОГО ВЯЖУЩЕГО........259
Тургунбаев Уринбек, Шарипова Дилафруз, Худойбердиев Жамшид

ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРЯЖЁННО-ДЕФОРМИРОВАННОГО СОСТОЯНИЯ ЯЧЕЙКИ СВЕТОПРОЗРАЧНОГО ОГРАЖДЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ ЛОКАЛЬНОЙ СЕЙСМИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ........265
Давронов Олимбек, Туляганов Азиз

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARNING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.......271
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich

RAQAMLI IQTISODIYOTNING TURIZMDA MOHIYATI VA AHAMIYATI........276
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna

MINTAQAVIY SANOAT KORXONALARINING BIZNES JARAYONLARINI TAHLIL QILISH VA BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI (BPM, LEAN VA SIX SIGMA YONDASHUVLARI MISOLIDA)..279
Azimova Maxfuza Rashidovna

QURILISH SANOATI KORXONALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNI EKOLOGIK BOSHQARISH TAMOYILLARI........284
Xolov Xamza Tojiddinovich

O'ZBEKISTONDA AHOLINI QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BILAN TA'MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: EKONOMETRIK TAHLIL VA PROGNOZLASH........292
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich, Ibragimova Nodira Kadamovna

A THEORETICAL MODEL LINKING GENDER EQUALITY AND MANAGEMENT EFFICIENCY........297
Ochilova Intizor Sadikovna

QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELIDAN KUTILAYOTGAN DAROMADGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODEL ORQALI BAHOLASH........303
Sindarov Fazliddin Kaxramonovich

MAMLAKAT KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH JARAYONI VA ULARNING TAHLILI........312
Odilova Malika Abdushukur qizi

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI ISHLAB CHIQARISH SANOATIGA JORIY ETISH 317
Abdivoyitova Sarvinoz Abduxayit qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV HISOBI TIZIMINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI 321
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI 326
Dagarov Bekzod Muzaffar o'g'li

O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA TENDENSIYALARI 332
Qulmetov Mansurbek Ro'zmatovich

USING ENGINEERING MODELS TO MEASURE SME RISKS IN UZBEKISTAN 340
Djumabayeva Dilobar Asatillayevna

BANK FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ASOSIY MASALALARI 347
Yusufov Javohirtshoh Ozod o'g'li, Xolmirzayev Elbek Baxtiyorovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR JARAYONIDA TALABALARNING IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 353
Meyliyeva Shoxista Rustamovna

ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ 358
Усманова Азиза Баходировна

O'ZBEKISTONDA ELEKTR YORITISH MAHSULOTLARI BOZORINI INNOVATSION LOKALIZATSIYA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DINAMIKA, TAHLIL VA PROGNOZ 363
Jurayev Murotjon Sotivoldiyevich

HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH VA REYTINGLASH 371
Kosimov Bobir Abdigafarovich

BALAND BINOLAR FASADLARINI PARDOZLASH TEXNOLOGIYALARINI EKSPLUATATSION ISHONCHLILIK VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH 376
Amirov Shavkat Rahmatullayevich

ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ 383
Мурадов Алишер Курбанбаевич

ФОРМИРОВАНИЕ БИЗНЕС-ПАРАДИГМЫ АГРОТУРИЗМА КАК УСЛОВИЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ 390
Усманова Диляфруз Каршиевна

WAYS TO IMPROVE THE REGIONAL STRUCTURE OF THE INDUSTRY OF NAVAI REGION 396
Uralov Eliboy Omonovich

JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK SOLIG'INI TAKOMILLASHTIRISHDA SAMARALI XORIJIY TAJRIBA 400
Safarova Shahzoda

НАЛОГОВОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА 405
Рафиева Зарина Хусановна

INDUSTRY 4.0 SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING ILMIY-AMALIY MASALALARI 410
Djuraeva Guzal Shavkatovna

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

SUG‘URTA TASHKILOTLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR 414
Xalikulova Shirin Utkir qizi

TIJORAT BANKLARIDA AKTIVLAR SIFATINI OSHIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 418
Ruziyev Baxtiyor Salimboyevich

ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СЛОВАРЯ И ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА 425
Рихсибоева Нигора Низомиддин кизи, Тоймухамедова Дилобар Хуснитдиновна

TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI 434
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o‘g‘li

KAM SUV TALABCHAN SEMENT OLISH UCHUN RATSIONAL TARKIBNI TADQIQ QILISH 440
X.V. Yusupov, Babayev Sultonbek Sunnat o‘g‘li

ENHANCING THE EFFICIENCY OF ISLAMIC FINANCING MECHANISMS IN EMERGING ECONOMIES: EVIDENCE FROM MURABAHA-BASED INSTRUMENTS AND PUBLIC-PRIVATE INVESTMENT MODELS 445
Nazarov Nodirjon Namoz o‘g‘li

TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH OMILLARI 453
Ibragimov Husen Ismailovich

STUDIES ON OBTAINING AZOSUPERPHOSPHATE BY TREATING HIGH-CARBONATE, LOW-GRADE CENTRAL KYZYLKUM PHOSPHORITES WITH VARIOUS DOSAGES OF AMMONIUM SULFATE AND SULFURIC ACID 457
Saidov Hakimboy O‘rinboyevich

HUDUDIY SANOAT ISHLAB CHIQARISHNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH OMILLARI 463
Avliyaqulov Xudoyberdi, Ollokulova Feruza Mansurovna

NAVOIY VILOYATI SANOATI RIVOJLANISHINI BANDLIK VA INVESTITSIYA OQIMLARI ASOSIDA MODELLASHTIRISH 466
Baqoyev Husan Nuriddinovich

TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI 474
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o‘g‘li

YER VA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI VA INTEGRAL KO‘RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 480
Rustamov Umidjon Xayitboyevich

AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI 485
O‘rinboyev Ulug‘bek Otabekovich

TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMLARIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISH VA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YO‘LLARI 494
Olimov Maqsudjon Komiljon o‘g‘li, Saydullayeva Dilnoza Komil qizi

BENTONIT YORDAMIDA ISHLATILGAN TURBINA MOYLARINI TOZALASH ASOSIDA BAZAVIY MOY OLISH IMKONIYATLARI 502
Salomatov Behruz To‘ymurodovich, Panoyev Nodir Shavkatovich, Safarov Jasur Alijon o‘g‘li

INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMLARIDA QAROR QABUL QILISH VA KOMMUNIKATSIYA SAMARADORLIGI 506
Sotvoldiyeva Xurliqo G‘ayratjon qizi

CHEMICAL–MINERALOGICAL CHARACTERIZATION AND DRY BENEFICIATION TECHNOLOGY OF FELDSPAR FROM THE SULTAN UVAYS DEPOSIT 512
Buranova Dinara Baxtiyarovna

TRANSPORT LOGISTIKASIDA AVTOMOBIL TRANSPORTI ORQALI YUK TASHISH JARAYONIDAGI TAVAKKALCHILIKLARNI SUGʻURTALASHNING IQTISODIY AHAMIYATI........ 520
Jabborov Islom Xusan oʻgʻli

MAGNIT OʻZAGI ELLIPS SHAKLIDAGI TRANSFORMATORLARDA MEXANIK ZOʻRIQISH VA ISROFLARNI KAMAYTIRISH HAMDA TEXNIK-IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MAQSADIDA ELLIPS KESIMNING OPTIMAL PARAMETRLARINI TANLASH........ 524
Bekishev Allabergen Yergashevich, Yakubova Dilfuza Kuanishovna, Saidova Nozima Akkulovna

ОТ ДЕКЛАРАЦИЙ К ДЕЙСТВИЮ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ БАРЬЕРЫ РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 531
Салахутдинова Юлдуз Голибовна

ISSIQLIK ELEKTR STANSIYALARI ISHINI SUNʼIY INTELLEKT ORQALI BASHORAT QILISH VA YAXSHILASH 536
Axmadjonov Ixtiyorjon Rovshanjon oʻgʻli, Umurzakova Dilnoza Maxamadjanovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QOʻSHILGAN QIYMAT SOLIGʻINI QAYTARISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH: RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA OʻZBEKISTON UCHUN RISKKA ASOSLANGAN MODEL 542
Tuxliyev Bozor Karimovich, Dusiyarov Sherzod Xolmuratovich

OʻZBEKISTONDA AGROFOTOVOLTAIKA: ILMIY-AMALIY RIVOJLANISH, PILOT LOYIHALAR VALIDATSIYASI VA MEʼYORIY-HUQUQIY ISTIQBOLLAR 552
Shogʻoʻchqorov Sanjar Qodir oʻgʻli

MINTAQAVIY INFRATUZILMANING IJTIMOIY TABAQALASHUVGA TAʼSIRINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI 563
Babajanova Dilfuza Abdurasulovna

SANOAT KORXONALARIDA KLASTERLASHUV JARAYONLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING AHAMIYATI 568
Xusanova Malohat Mingnorovna

ПРИМЕНЕНИЕ АЛГОРИТМИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ФИНАНСОВОМ УЧЁТЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАТРАТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ НЕФТЕГАЗОПЕРЕРАБОТКИ........ 574
Икрамова Хилола Ровшан кизи

SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH........ 583
Nurova Farogʻat Salohiddin qizi

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA XARAJATLAR SAMARADORLIGINI TAʼMINLASHDA AUTSORSING VA AUTSTAFFINGDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI 590
Fayzullayev Nurulla Baxromovich

TIJORAT BANKLARIDA YASHIL DEPOZITLAR VA YASHIL KREDITLAR HAJMINI OSHIRISH YOʻLLARI . 596
Berdiyev Akram Oʻktamovich

AHOLI BANDLIGINI TAʼMINLASHNING NAZARIY ASOSLARI 601
Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi

DAVLATNING IJTIMOIY SOHA MUASSASALARI MOLIYAVIY RESURSLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH........ 608
Hasanov Toʻlqin Axmatovich

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISH MARKAZLARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 616
Urazov Sadulla Shodiyevich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TASHQI SAVDOSINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI 621
Turayev Abduvoxid Kuldashevich

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI TA’LIM TEXNOLOGIYALARI ORQALI INDIVIDUAL SPORTCHILARNI TAYYORLASH TIZIMI BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘NALISHLARI 625
Junaydullaev Mels Asliddin o‘g‘li

ECONOMIC SOLUTIONS OF THE COLLECTOR SYSTEM FOR THE EFFECTIVE USE OF THE UNDERGROUND ENVIRONMENT IN URBAN PLANNING........ 630
Usmonov Quvvat Turdievich, Orazbayeva Nazokat Maksetovna, Usmonova Madina Quvvat qizi

SUN’IY INTELLEKT VA MASHINALI O‘RGANISH TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA KORXONALAR MOLIYAVIY HOLATINI HUDUDLAR VA TARMOQLAR KESIMIDA TAHLIL QILISH 635
Muxamadjonova Durdona Adashboy qizi

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA SOLIQLARNING ROLI 642
P.SH. Usmonov

ASINXRON MOTORLARDAGI TASHQI SOCHILMA MAGNIT MAYDONINI O‘LCHASH ORQALI DIAGNOSTIKA QILISH........ 646
Pirmatov Nurali, Bekishev Allabergen, Kurbonov Najmiddin, Jalilov Akobir

ОСОБЕННОСТИ ТРАНСПОРТНЫХ УСЛУГ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ 652
Х.Б. Убайдуллаев

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 659
Rapikov Toxirjon Yuldashbayevich

“QUYUV MEXANIKA ZAVODI” AJDA ASOSIY VOSITALARNING BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI........ 664
Suyunova Zuxra Bahodir qizi

RAQAMLI IQTISODIYOTDA MILLIY TO‘LOV TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI 670
Amonov Alisher Rajab o‘g‘li

VALYUTA BOZORI KUTILMALARI VA ISHONCH OMILINING MILLIY VALYUTA BARQARORLIGIDAGI ROLI: KUTISHLAR NAZARIYASI ASOSIDA TAHLIL 675
G‘afurov Olimjon G‘olib o‘g‘li

O‘ZBEKISTON BANK AMALIYOTIDA ISLOM MOLIYASI QOIDALARIGA AMAL QILUVCHI BANKLAR FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH........ 679
Sayfullayev Sirojiddin Soli o‘g‘li

ИСКОННЫЕ СЛОВА, ЗАИМСТВОВАНИЯ И КАЛЬКИРОВАНИЕ В ГЕНДЕРНОЙ ЛЕКСИКЕ РУССКОГО ЯЗЫКА: ДИАХРОНИЧЕСКИЙ И СИНХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ 687
Худойкулова Феруза Меликуловна

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY SAMARADORLIK TUSHUNCHASI VA UNI BAHOLASH MEZONLARI..... 693
Kamolov Sardorbek Davlatjon o‘g‘li

JISMONIY SHAXSLARNI SOLIQQA TORTISHDA XALQARO FISKAL RAGʻBATLANTIRISH TAJRIBASI VA UNING OʻZBEKISTONDA QOʻLLANILISHI: IJTIMOIY-EKOLOGIK YONDASHUV 700
Saidrasulov Ibrohim Ixtiyor oʻgʻli

XOʻJALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA ICHKI AUDITNI TRANSFORMATSIYA QILISHNING USTUVOR YOʻNALISHLARI 705
Maxmudova Sharifa Elmurodovna

DEVELOPMENT OF E-LEARNING AND EDUCATIONAL PLATFORMS IN UZBEKISTAN 713
Akhrorova Munavvar, Elshodbek Musayev, Fazilat Kamalova, Rahmatjon Erkaboyev, Sabrina Ziyakulova

AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI SOHASIDA MAJBURIYATLARNING IQTISODIY MOHIYATI, TASNIFI VA OʻZIGA XOS XUSUSIYATLARI 721
Amirov Askar Aktamovich

SUGʻURTA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY JIHATLARI 725
Mamadjanov Shuhrat Jalolidinovich

BUDJETLARARO MUNOSABATLAR ORQALI HUDUDLAR OʻRTASIDAGI MOLIYAVIY NOMUTANOSIBLIKNI BARTARAF ETISHNING NAZARIY JIHATLARI 730
Alimqulov Hikmatulla Baxrom oʻgʻli

SURXONDARYO VILOYATI SHEROBOD TUMANI TUPROQLARINING XOSSALARI VA ULARNING SIFAT KOʻRSATKICHLARI 735
Botirov Behzod Bahodir oʻgʻli

DAVLAT MOLIYASINI BOSHQARISHDA RAQAMLI MONITORING TIZIMLARINING FISKAL SAMARADORLIKKA TA'SIRI 740
Berdibekov Adhamjon Ilhomjon oʻgʻli

OʻZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING OʻZGARISH TENDENSIYALARI 745
Ashirov Jasur Dilshod oʻgʻli

BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGI VA ULARNI BAHOLASH 750
Avazbek Joʻrayev

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VA TRANSFORMATSION OMILLARI 757
Aripov Ulugʻbek Bahodirovich

MEHNAT HAQI FONDINING SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASH 763
Nomozov Ilhomjon Ziyodullo oʻgʻli

NOMODDIY AKTIVLAR YARATISHGA QARATILGAN TADQIQOT XARAJATLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI 766
Ishanqulov Izzatilla Nurillayevich,

QURILISH KORXONALARIDA MOLIYAVIY RESURSLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY USULLARI770
Toshimov Azizbek Hakimovich,

AKSIYADORLIK JAMIYATLARI TOMONIDAN INVESTITSIYA LOYIHALARINI REJALASHTIRISH 773
Qurbonov Nuriddin Roʻziqulovich

PAXTA XOM ASHYOSINI CHUQUR QAYTA ISHLASH ORQALI QOʻSHIMCHA QIYMAT YARATISH 780
Abdullayev Hamidulla Abdugʻani oʻgʻli, Sayitbayev Shermirza Datkamirzayevich

OʻZBEKISTONDA INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASHNING USTUVOR YOʻNALISHLARI 785
Xushvoqov Azizbek Sirojiddinovich

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI........792
Mamatkulova Nadira Makkamovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INSON KAPITALIGA INVESTITSIYALAR: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI 800
Zaripov Xurshid Zakir o‘g‘li, Masharipova Xosiyat Matrasulovna, Yakubova Yulduz Raimovna

QUYOSH PANELLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI VA ULARNING ENERGETIKA TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI 806
Ergash Bobobekov

O‘ZBEKISTONDA “YASHIL” SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI........813
Abduraxmonov Valijon G‘ofurovich, Yusupova Dilnigor A’zamjon qizi

MINTAQA SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 817
Astanayev Kulmaxammat Sanayevich

TIKUVCHILIKDA AVTOMATLASHTIRISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI 823
Ergasheva Rashida Abdug‘aniyevna

SME INTERNATIONALIZATION IN EMERGING ECONOMIES: DIGITALIZATION, ADAPTIVE CAPABILITIES, AND IMPLICATIONS FOR FEMALE ENTREPRENEURSHIP 827
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi

QAYTA ISHLASH SANOATI IQTISODIY SALOHIYATINI STATISTIK O‘RGANISH YO‘NALISHLARINI DASTLABKI KO‘RIB CHIQISH OMILLARINI TAHLIL ETISH 832
Rahimov Abdihakim Muxammadiyevich

HUDUDIY IQTISODIY SALOHIYATNI BAHOLASH ORQALI ELEKTRON TIJORAT TIZIMINI INNOVATSION TAKOMILLASHTIRISH........836
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna

IQTISODIYOT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA FISKAL INSTRUMENTLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING AMALIY JIHATLARI 840
Mardonov Kamoliddin Karamiddinovich

CHORVACHILIK TARMOG‘INI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA STATISTIK TAHLILNING IQTISODIY AHAMIYATI 846
Husenov Adham Aktamovich

PAXTA VA G‘ALLA MAYDONLARIDA SUV SARFI, HOSILDORLIK, ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI VA SOF DAROMAD KO‘RSATKICHLARINING IQTISODIY TAHLILI........850
Turgunbayev Utkir Begimovich

XUSUSIY TIJORAT BANKLARNING RESURS BAZASINI MUSTAHKAMLASH BILAN BOG’LIQ MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO’LLARI........854
Ibragimov Xamidbek Jumaniyazovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MINTAQAVIY KORXONALAR BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI 858
Toxirova Nigora Zokirjon qizi

HUDUDLARDA XIZMATLAR SOHASINING INNOVATSION RIVOJLANISHINI BAHOLASH USULLARI VA XORIJ TAJRIBASI 865
Abdikayumov Bekzod Turdiniyozovich

RAQAMLI DAVRDA OILAVIY TURIZM: XIZMATLARNI ONLAYN PLATFORMALARDA (BOOKING, AIRBNB) MUVAFFAQIYATLI SOTISH 870
Ozoda Pardayeva

O‘ZBEKISTONDA QURILISH SOHASIDA AUDITORLIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH VA SOHAGA XOS METODIKALARNI JORIY ETISH MASALALARI 877
Tulovov Erkinjon To‘lqin o‘g‘li

SUV TA'MINOTI TIZIMLARIDA AKTIVLAR HAYOT SIKLINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY METODOLOGIYASI....................882
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ XO'JALIGIDA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI KOMPLEKS BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI 887
Shixiyev Raxim Muhammedovich
QISHLOQ XO'JALIGIDA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ HISOBOTINI AVTOMATIK SHAKLLANTIRISHNING SUVDAN SAMARALI FOYDALANISHGA TA'SIRINING EKONOMETRIK TAHLILI 893
Sodiq Boymurotov
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТУРИСТСКОГО РЕГИОНА: ИНТЕГРИРОВАННАЯ ТРЁХУРОВНЕВАЯ МОДЕЛЬ....................900
Б. Б. Собиров
MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINING YAKUNIY BOSQICHINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI..........909
Meliyev Isroil Ismoilovich

MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINING YAKUNIY BOSQICHINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Meliyev Isroil Ismoilovich
Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti professori (DSc)

Annotatsiya. Mazkur maqola O‘zbekiston amaliyotida auditorlik tekshiruvi natijalarini hujjatlarda umumlashtirish masalalariga bag‘ishlangan bo‘lib, uning kirish qismida Respublikada auditorlik tekshiruvi natijalarini umumlashtirish maqsad va vazifalari, mazkur sohada tadqiqot olib borish dolzarbligining mohiyati ochib berilgan. Maqolada ushbu mavzuda ilmiy tadqiqotlar olib borgan iqtisodchi olimlarning fikrlari va ularning g‘oyalari aks ettirilgan manbalar, shuningdek, maqola mazmunini yoritishda qanday tadqiqot metodlari qo‘llanilganligi, moliyaviy hisobot auditi natijasida ko‘p kuzatiladigan kamchiliklar, auditorlik xulosasida moliyaviy hisobot to‘g‘risida aks ettiriladigan ma’lumotlar, moliyaviy hisobot ishonchliligini o‘rganish natijalari umumlashtirilgan ma’lumotlar tarkibi hamda moliyaviy hisobot auditi natijalari bo‘yicha korxonaga taqdim etiladigan xat mazmuni va uning tarkibiy qismlari tavsifi bayon etilgan.

Kalit so‘zlar. Audit natijalari, auditorlik xulosasi, modifikatsiyalangan va modifikatsiyalanmagan auditorlik xulosalari, auditorlik ma’lumotnomasi, moliyaviy hisobot, moliyaviy hisobot auditi, audit natijalari to‘g‘risida taqdimnoma.

Annotation. This article is devoted to the issues of summarizing audit results in documents in the practice of Uzbekistan. The introduction reveals the purpose and objectives of summarizing audit results in the Republic, as well as the essence of the relevance of conducting research in this area. The article presents the views of economists who have conducted scientific research on this topic and the sources reflecting their ideas. It also describes the research methods used to cover the content of the article, the most common deficiencies identified as a result of financial statement audits, the information reflected in the auditor’s report on financial statements, the structure of summarized data based on the results of studying the reliability of financial statements, as well as the content and structural components of the letter submitted to the enterprise based on the results of the financial statement audit.

Keywords. Audit results, auditor’s report, modified and unmodified auditor’s reports, auditor’s certificate, financial statements, financial statement audit, report on audit results.

Аннотация. Данная статья посвящена вопросам обобщения результатов аудиторской проверки в документах в практике Узбекистана. Во введении раскрыты цель и задачи обобщения результатов аудиторской проверки в Республике, а также сущность актуальности проведения исследования в данной сфере. В статье представлены мнения учёных-экономистов, проводивших научные исследования по данной теме, и источники, отражающие их идеи. Также изложены методы исследования, использованные при раскрытии содержания статьи, наиболее часто встречающиеся недостатки, выявляемые по результатам аудита финансовой отчётности, сведения, отражаемые в аудиторском заключении о финансовой отчётности, состав обобщённых данных по результатам изучения достоверности финансовой отчётности, а также содержание и структурные части письма, представляемого предприятию по результатам аудита финансовой отчётности.

Ключевые слова. Результаты аудита, аудиторское заключение, модифицированное и немодифицированное аудиторское заключение, аудиторская справка, финансовая отчётность, аудит финансовой отчётности, представление о результатах аудита.

KIRISH

Bugungi kunda iqtisodiyotning globallashuvi sharoitida auditorlik tekshiruvi yakuniy bosqichini xalqaro standartlar asosida tashkil etishga qaratilgan ko‘plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-fevraldagi O‘RQ-677-son “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonunida auditorlik faoliyatini auditning xalqaro standartlari asosida amalga oshirish tartibi belgilangan [1]. Xalqaro auditorlik amaliyotida olib borilgan tadqiqotlarda asosan auditorlik tekshiruvini tashkil etishning tartib-taomillari, auditorlik riski va muhimlik darajalarini aniqlash hamda riskni pasaytirish yo‘llari ishlab chiqilgan, ishonchli auditor fikrini shakllantirishda dalillar yetarliligini baholash va tekshiruv natijalarini umumlashtirish masalalari, AXS — auditning xalqaro standartlari talablariga mos keluvchi auditorlik xulosasini shakllantirish masalalari ilmiy jihatdan asoslangan. Mazkur tadqiqotlar natijasida AQShning umumqabul qilingan prinsiplari — GAAP, moliyaviy

hisobotning xalqaro standartlari va AXS qoidalarini oʻzaro muvofiqlashtirishga erishilib, auditorlik xulosasining standart shakllari hamda audit oʻtkazish uslubiyati tavsiya etilgan. Biroq yuqoridagilarga qaramasdan, hozirgi jahon auditorlik amaliyotida xalqaro standartlarga muvofiq auditorlik tekshiruvi natijalarini umumlashtirish va baholash masalalari kompleks tarzda oʻrganilmaganligi bu borada chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Auditorlik tekshiruvining yakuniy bosqichini takomillashtirish masalalari xorij olimlaridan A. Arens, J. Lobbek, R. Adams, J. Robertsonlar, MDH mamlakatlari iqtisodchi olimlaridan P. I. Kamishanov, A. A. Terexov, V. P. Suys va A. D. Sheremet[1] hamda boshqalarning ilmiy ishlarida batafsil yoritilgan. Bu borada respublikamiz olimlaridan R. D. Dusmuratov, Z. T. Mamatov va I. N. Qoʻziyevlar[2] audit natijalarini umumlashtirish masalalari boʻyicha tadqiqotlarni amalga oshirgan. Biroq audit boʻyicha mahalliy adabiyotlarda audit natijalarini umumlashtirish bilan bogʻliq masalalar yetarli darajada yoritilmagan. Oʻzbekistonda olib borilgan aksariyat tadqiqot natijalari auditorlik tekshiruvini rejalashtirish va auditorlik xulosasini tayyorlash masalalariga bagʻishlangan.

Amaldagi "Auditorlik faoliyati toʻgʻrisida"gi Qonunda "koʻrsatilgan auditorlik xizmatlari natijalarining tegishli ravishda hujjatlashtirilishi"[3] auditorlik tashkiloti ishi sifatining asosiy koʻrsatkichlari sifatida baholanishi belgilangan. Biroq mazkur qonunda auditorlik tekshiruvi auditning xalqaro standartlariga muvofiq amalga oshirilishi belgilanib, auditorlik xulosasini tuzgunga qadar rasmiylashtiriladigan ish hujjatlari toʻgʻrisidagi me'yorlar aniqlashtirilmagan.

Iqtisodchi olim I. N. Qoʻziyevning ta'kidlashicha, "iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida auditorlik xulosasini tuzish va umumlashtirish kuchli metodologik yondashuvni talab qiladi va yigʻma hujjatlar ma'lumotlarining oʻzaro muvofiqligi ta'minlanadi"[4].

"Buxgalteriya va soliq solish" jurnali amaliyotchi mutaxassislari tomonidan auditorlik xulosasini shakllantirish masalalari[5] tadqiq etilgan. Iqtisodiyot fanlari doktori R. D. Dusmuratov tomonidan "audit natijalarini baholash..."[6] jarayonida bajariladigan auditorlik amallari mazmuni aniqlashtirilgan.

Iqtisodchi olim N. Xajimuratovning fikricha, "auditorlik xulosasini shakllantirish katta hajmdagi turli-tuman axborotni qayta ishlash natijasi sanalib, unga asoslangan holda moliyaviy hisobotning ishonchliligi haqida fikr yuritish mumkin"[7].

Audit sohasi boʻyicha yetakchi oʻzbek olimi R. D. Dusmuratovning ta'kidlashicha, "Audit natijalarini baholash ishlari asosan quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

- ishchi hujjatlarni sharhlash va yakuniy ishchi hujjatlarni tayyorlash;
- aniqlangan buzib koʻrsatishlarning jiddiylik darajasini baholash;
- auditorlik dalillarining yetarliligini baholash;
- faoliyat koʻrsatayotgan korxona prinsipi bilan bogʻliq omillarni baholash;
- buxgalteriya hisobotidagi axborotlarni taqdim qilish va bayon qilish;
- hisobot tuzilganidan soʻng sodir boʻlgan hodisalarni baholash;
- tekshiruv natijalari boʻyicha auditorning audit buyurtmachisi rahbariyatiga taqdim qiladigan yozma axborotini tuzish;
- auditorlik hisoboti va xulosasini tuzish"[8].

Amaldagi "Auditorlik hujjatlari" nomli 230-son auditorlik xalqaro standartining ilovasi[9][9] da auditorlik

<?> Аренс А., Лоббек Дж. Аудит. Пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова. -М.: Финансы и статистика, 2013. -560 с; Адамс Р. Основы аудита. Пер. с анг./под ред. Я.В. Соколова. – М.: ЮНИТИ, 2015.-398с.; Робертсон Дж. Аудит / Пер. с англ./Дж. Робертсон -М.: Контакт, 2004.-496 с.

2 Камышанов П.И. Практическое пособие по аудиту. -М.: ИНФРА-М. 1996.-522 с.; Терехов А.А. Аудит: перспективы развития. – М.: Финансы и статистика, 2001. -560 с; Суйс В.П., Шеремет А.Д. Аудит. Учебник. -М.: ИНФРА-М, 2009. -456 с.

3 Dusmuratov R.D. Oʻzbekistonda auditorlik faoliyatining shakllanishi va uning uslubiyotini takomillashtirish: i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dis. avtoref. Toshkent - 2008. - 35 b.; Mamtov Z.T. Xoʻjalik yurituvchi subyektlarda moliyaviy hisobot auditini oʻtkazishni takomillashtirish masalalari: i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dis. avtoref. Toshkent -2005. - 40 b.; Qoʻziev I.N. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida auditorlik hisobotini tuzish va umumlashtirish metodologiyasini takomillashtirish: i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dis. avtoref. Toshkent-2017. - 70 b.

4 Oʻzbekiston respublikasi 2021 yil 25 fevraldagi "Auditorlik faoliyati toʻgʻrisida"gi OʻRQ-677 son Qonunining 48 moddasi. https://lex.uz

5 Qoʻziyev I.N. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida auditorlik hisobotini tuzish va umumlashtirish metodologiyasini takomillashtirish: i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dis. avtoref. Toshkent-2017. - 70 b.

6 https://www.bss.uz internet sayti

7 Doʻsmuratov R.D. Audit asoslari. Darslik - Toshkent: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2003. – 612 b.

8 N.Sh.Xajimuratov. Moliyaviy hisobot haqida auditorlik fikrini shakllantirish bosqichlari va omillari. "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy elektron jurnali. № 1, fevral, 2018 yil.

9 Doʻsmuratov R.D. Audit asoslari. Darslik. - Toshkent: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2003. – 612 b.

tekshiruvi natijalari xulosa va shu kabi hujjatlarda umumlashtirilishi belgilangan boʻlsa-da, biroq mazkur standartda tekshiruv natijalari aks ettiriladigan hujjatlarning nomlari umumiy va mavhum mazmunda bayon qilingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda nazariy va amaliy oʻrganish, tizimli yondashuv, guruhlash, taqqoslama tahlil, kuzatuv, statistik tahlil, omilli tahlil qilish usullaridan samarali foydalanilgan. Olib borilgan tadqiqotlar asosida auditorlik tekshiruvi natijalarini umumlashtiruvchi hujjatlar tizimini turkumlash va natijalarni umumlashtirishni takomillashtirish, auditorlik tekshiruvi natijalarini umumlashtirish va baholashga taʼsir etuvchi omillar taʼsirini hisoblash hamda auditorlik tekshiruvi natijalariga asosan ishonchli auditorlik xulosasini shakllantirishga qaratilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maʼlumki, xoʻjalik yurituvchi subyekt tomonidan auditorlik tekshiruvini tashkil etishdan koʻzlangan asosiy maqsad xoʻjalik yurituvchi subyekt buxgalteriya hisobi faoliyatining qonuniyligi va moliyaviy hisobot koʻrsatkichlarining ishonchliligi toʻgʻrisidagi axborotlarni shakllantirishdan iboratdir. Ushbu axborotlar esa nafaqat xoʻjalik yurituvchi subyekt ichki faoliyati uchun, balki korxonaga tashqi va ichki moliya bozorlaridan xorijiy investorlar orqali moliyaviy resurslarni jalb etish imkoniyatlarini ham ochishi mumkin. Bu esa mahsulot, ish va xizmatlar tannarxi hamda sifatini xaridor va buyurtmachilar talablariga moslashtirish, raqobatbardosh mahsulot, ish va xizmatlarni yaratish hisobiga xalqaro bozorga chiqish imkoniyatlarini hosil qiladi. Ushbu yaratilgan imkoniyatlardan samarali foydalanilishi natijasida toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy sarmoyalar, xorijiy moliya tashkilotlari mablagʻlaridan qoʻshimcha shartlarsiz, yaʼni davlat, bank va chet el investorlari kafolatlarisiz foydalanishga erishish mumkin boʻladi. Ushbu maqsadda mamlakatimizda korxonalar moliyaviy faoliyati natijalarini asoslovchi rasmiy hujjat, yaʼni moliyaviy hisobotlarni xalqaro meʼyorlar talablari asosida shakllantirish maqsadida koʻplab ishlar amalga oshirildi. Jumladan, 2020-yil 24-fevralda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga oʻtish boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi PQ-4611-son qarori talablariga muvofiq “aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sugʻurta tashkilotlari va yirik soliq toʻlovchilar toifasiga kiruvchi yuridik shaxslar 2021-yildan boshlab hisob yuritish va 2021-yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida shakllantirish”lari normativ-huquqiy jihatdan belgilandi [2]. Moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar talablari asosida shakllantirishga eʼtibor kuchayganini moliyaviy hisobotning biznes va buxgalteriya tizimidagi asosiy axborot manbai ekanligi bilan izohlash mumkin, yaʼni moliyaviy hisobot biznes va buxgalteriya tizimining tilidir. Moliyaviy hisobot axborotlari rasman barcha uchun ochiq hisoblanib, bu axborotlar xoʻjalik subyekti faoliyatining shaffofligini hamda xalqaro moliya tashkilotlari uchun kredit reytingini yaratish imkoniyatini taʼminlovchi asosiy shartlardan biridir.

Oʻz navbatida, tayyorlangan moliyaviy hisobot maʼlumotlarining amaliy koʻrsatkichlarga muvofiqligi auditorlik tashkilotlari tomonidan baholanadi hamda moliyaviy hisobot ishonchliligi yuzasidan auditorlik fikri shakllantiriladi. Auditorlik fikrining ishonchliligini taʼminlash va auditorlik faoliyatini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish maqsadida Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-sentyabrdagi “Oʻzbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PQ-3946-son qarori qabul qilingan [3]. Mazkur qarorda Oʻzbekistonda auditorlik faoliyatini rivojlantirishdagi mavjud muammolar hamda ushbu sohani takomillashtirishning ustuvor yoʻnalishlari belgilab berilgan.

Qarorda auditorlik faoliyati rivojiga taʼsir koʻrsatayotgan muammoli jihatlardan biri sifatida auditorlik tashkilotlariga boʻlgan ishonch darajasining yetarli emasligi hamda auditorlik tekshiruvining moliyaviy hisobot ishonchliligini tasdiqlashdagi amaliy ahamiyati ayrim hollarda yetarlicha anglanmayotgani qayd etilgan. Ushbu yoʻnalishlarni normativ-huquqiy jihatdan mustahkamlash maqsadida 2021-yil 25-fevralda yangi tahrirdagi “Auditorlik faoliyati toʻgʻrisida”gi OʻRQ-677-son Qonun qabul qilindi [1]. Mazkur qonun 9 bob va 55 moddadan iborat boʻlib, unda “moliyaviy hisobot” atamasining bir necha bor qoʻllanilishi ushbu hujjatning moliyaviy hisobot ishonchliligini baholash va moliyaviy hisobot auditini tartibga solishga qaratilganligini koʻrsatadi.

Maʼlumki, Oʻzbekiston amaliyotida 2021-yil 25-fevraldagi “Auditorlik faoliyati toʻgʻrisida”gi OʻRQ-677-son Qonuniga muvofiq korxonalarning 2021-yil natijalari boʻyicha yillik moliyaviy hisobotlari auditning xalqaro standartlariga muvofiq xulosa shakllantirilishi belgilab qoʻyildi va 2022-yilda auditorlik tashkilotlari tomonidan toʻliq auditning xalqaro standartlari asosida oʻtkazildi [1]. Shuningdek, 2021-yil 1-yanvardan eʼtiboran Prezidentning 2020-yil 24-fevraldagi “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga oʻtish boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi PQ-4611-son Qaroriga muvofiq aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sugʻurta tashkilotlari va yirik soliq toʻlovchi yuridik shaxslar moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni shakllantirishlari majburiy tartib sifatida belgilandi. Biroq 2022-yilda PQ-4611-son qarorda belgilangan toifadagi

subyektlarni majburiy auditdan oʻtkazishda ayrim muammolar kuzatildi [2]. Jumladan, MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni qanday shakllarda tayyorlash va foydalanuvchilarga qaysi muddatlarda taqdim etish boʻyicha ayrim aniqliklarning yetarli emasligi ularni "Auditorlik faoliyati toʻgʻrisida"gi Qonunda belgilangan muddatlarda majburiy auditdan oʻtkazish jarayoniga muayyan darajada taʼsir koʻrsatdi.

Biroq Oʻzbekiston amaliyotida MHXS asosida moliyaviy hisobotni shakllantirish va auditning xalqaro standartlari asosida auditorlik xulosalarini shakllantirishda muammolar mavjudligi kuzatildi. Bizningcha, moliyaviy hisobot auditining yakuniy bosqichida quyidagilar bajarilishi lozim:

- auditorlik dalillarining yetarliligi, ulardagi axborotlar mazmunining toʻliq ochib berilganligi va ularning ishonchliligini baholash;
- tekshirilgan mijoz faoliyati bilan bogʻliq omillarni oʻrganish va ularning mijoz moliyaviy hisobotiga taʼsirini baholash;
- moliyaviy hisobotdagi axborotlarni taqdim qilish va bayon qilish holatini oʻrganish;
- moliyaviy hisobot tuzilganidan soʻng sodir boʻlgan hodisalarni baholash;
- toʻplangan dalillar asosida oraliq tekshiruv natijalarini auditorlik ish hujjatlarida umumlashtirish;
- aniqlangan kamchiliklarning jiddiylik darajasini baholash;
- tekshiruv natijalari boʻyicha auditorning mijoz rahbariyatiga yozma axborot xatini tayyorlash va taqdim etish;
- xalqaro standartlarga muvofiq auditorlik hisoboti va xulosasini tayyorlash hamda mijoz rahbariyatiga taqdim etish.

Maʼlumki, auditorlik xulosasi amaldagi 700, 705, 706, 710 va 720-son Auditning xalqaro standartlari talablariga muvofiq shakllantiriladi. Mazkur standartlarda auditorlik xulosasida moliyaviy hisobot koʻrsatkichlarining ishonchliligi toʻgʻrisidagi qatʼiy tartibda aks ettirilishi majburiy boʻlgan auditor fikrini tasdiqlovchi jihatlar aniq belgilab qoʻyilgan. Amaldagi Auditning xalqaro standartlariga muvofiq, auditorlik xulosasida tekshirilgan subyekt moliyaviy hisoboti toʻgʻrisida quyidagilar aks ettirilishi zarurligi belgilangan (1-rasm).

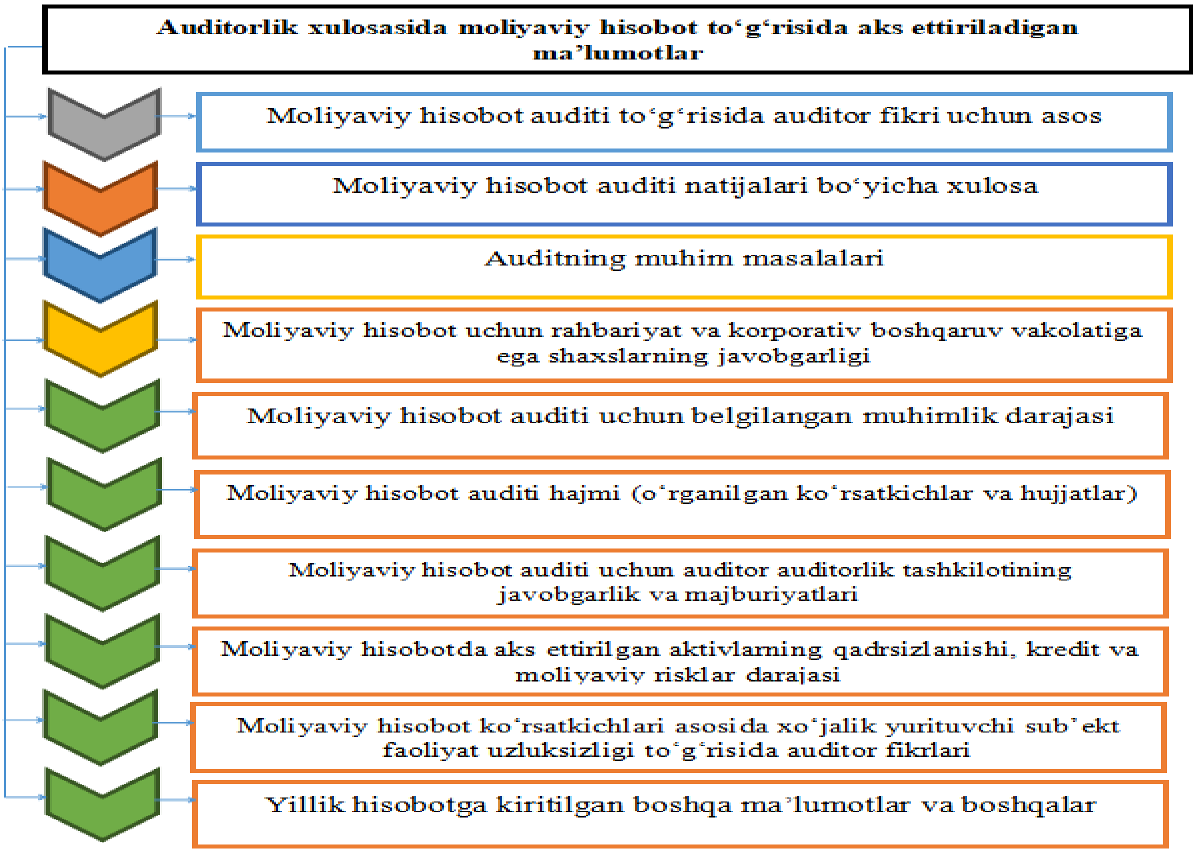

1-rasm. Auditorlik xulosasida moliyaviy hisobot toʻgʻrisida aks ettiriladigan maʼlumotlar[2]

Auditor auditorlik xulosasini shakllantirishda yuqoridagi turkumlardagi axborotlarni oʻtkazilgan auditorlik tekshiruvi natijalariga koʻra umumlashtirishi hamda mazkur masalalar boʻyicha toʻplangan dalillar maʼlumotlarini aniq mazmunda shakllantirishi talab etiladi. Bugungi kunda Oʻzbekiston amaliyotida xoʻjalik yurituvchi subyektlar, ayniqsa, tijorat banklari, yirik aksiyadorlik jamiyatlari, sugʻurta va lizing kompaniyalari tomonidan auditorlik tashkilotlaridan yuqoridagi mazmundagi moliyaviy hisobot boʻyicha auditorlik xulosalarining olinishi natijasida ularning xalqaro amaliyotda Fitch Ratings va Standard & Poor's Global Ratings xalqaro reyting agentliklari

orqali yuqori reytinglar asosida jahon bozoriga chiqishida va yirik moliya-kredit tashkilotlari nazariga tushish imkoniyatlari oshmoqda. Bunda, ayniqsa, moliyaviy hisobotlari MHXS talablari asosida shakllantirilgan va dunyoning "katta to'rtlik"ka kiruvchi auditorlik kompaniyalarining ijobiy auditorlik xulosasi asosida e'tirof etilgan moliyaviy hisobotlar katta xorijiy moliyaviy hamkorlar uchun ma'lumot manbai bo'lib xizmat qilmoqda.

O'z navbatida, auditor moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari ishonchliligi to'g'risida yetarli va ishonchli dalillarni to'plagandan so'ng, moliyaviy hisobot ishonchliligi to'g'risida o'z fikri, ya'ni xulosasini shakllantiradi. Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirgan holda, auditorlik xulosasining modifikatsiyalangan va modifikatsiyalanmagan kabi turlari, xulosa shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda xulosaning moliyaviy hisobotdan foydalanuvchilar qaroriga ta'sirini quyidagi jadvalda keltirilgan mazmunda tavsiflash mumkin (1-jadval).

1-jadval

Auditorlik xulosasi shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar va xulosani foydalanuvchilar qarorlariga ta'sirining tavsifi[10]

Ijobiy xulosa	Izohlar bilan bildirilgan xulosa	Salbiy xulosa	Moliyaviy hisobot bo'yicha fikr bildirishdan bosh tortish
Xulosa turlari tavsifi			
Tekshiruv buyurtmachisining moliyaviy hisobot ko'rsatkichlarini haqiqatdagi birlamchi ma'lumotlarga mosligi va buxgalteriya hisobining amaldagi holatini buxgalteriya hisobi to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligi to'g'risida auditorlik tashkiloti tomonidan bildirilgan fikr (xulosa)	Moliyaviy hisobot ishonchliligi to'g'risida yetarli dalillar to'planganligiga qaramasdan, tekshiruvda aniqlangan buzib ko'rsatishlarni auditor tomonidan moliyaviy hisobotning alohida ko'rsatkichi yoki uning jami summasiga jiddiy ta'siri mavjud emasligi yoki yetarli dalillar to'plashni imkoni bo'lmaganligi bois, moliyaviy hisobotda aniqlangan muhim buzib ko'rsatishlar auditor tomonidan moliyaviy hisobot ishonchliligiga jiddiy ta'sir etmaydi deb baholangan hollarda auditorlik tashkiloti tomonidan beriladigan xulosa	O'rganilayotgan subyektning moliyaviy hisobotida muhim buzib ko'rsatishlar mavjud bo'lsa va ularga subyekt rahbariyati tomonidan tuzatishlar kiritilmasa hamda o'rganilgan moliyaviy hisobotda undan foydalanuvchilarni chalg'itishi yoki noto'g'ri xulosa qilishiga ta'sir etuvchi buzib ko'rsatishlar aniqlanganda beriladigan xulosa	Moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari ishonchliligi to'g'risida yetarli va mos dalillar to'plash imkoni bo'lmaganda o'rganilayotgan moliyaviy hisobot to'g'risida fikr bildirishni rad etish (bosh tortish) to'g'risida tuzilgan xulosa
II. Xulosa shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar			
1.Tekshiruv buyurtmachisining moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari uning haqiqatdagi moliyaviy ahvoli va moliyaviy natijalarini o'zida aks ettirsa; 2.Tekshiruv buyurtmachisining amaldagi buxgalteriya hisobi faoliyati normativ-huquqiy hujjatlar va hisob siyosati me'yorlariga muvofiq yuritilgan hollarda	1.Yetarli dalillar to'planganligiga qaramasdan, auditorlik tashkiloti aniqlangan muhim buzib ko'rsatishlarning moliyaviy hisobotga jiddiy ta'sir ko'rsatmasligi to'g'risida xulosaga kelganda; 2.Auditor tomonidan yetarli dalillar to'planmaganligi oqibatida aniqlanmay qolgan buzib ko'rsatishlarni moliyaviy hisobotga ehtimoliy ta'siri mavjud deb hisoblangan, biroq, ular moliyaviy hisobotning asosiy ko'rsatkichlariga jiddiy ta'sir etmaydi degan xulosaga kelinganda	1.Moliyaviy hisobotda aks ettirilgan ko'rsatkichlar amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarda taqiqlangan yoki ular talablariga muvofiq bo'lmagan muomalalar natijasida shakllanganligini tasdiqlovchi dalillar aniqlangan hollarda; 2.Audit buyurtmachisi rahbariyatining aniqlangan buzib ko'rsatishlarni bartaraf etish yuzasidan moliyaviy hisobotga tuzatishlar kiritishga rozi bo'lmagan hollarda	1.Tekshiruv buyurtmachisi faoliyati to'g'risida dalillar to'plash jarayonini nazorat qilib bo'lmaydigan holatlar mavjudligi aniqlanganda; 2.Tekshiruv buyurtmachisi rahbariyati tomonidan dalillarni to'plashda turli cheklovlar yoki moliyaviy hisobot ma'lumotlarini tasdiqlovchi ichki ma'lumotlarni auditorga taqdim etilmasligi; 3.Normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro standartlarda belgilangan auditorlik tekshiruvini o'tkazish qoidalari yoki muddatlariga rioya etish bilan bog'liq muammoli holatlar mavjudligi

Tekshiruv jarayonida yetarli dalillarni qo'shimcha muqobil auditorlik amallarini bajarish orqali olishni taqozo etib, bunday amallarni auditor tomonidan bajarish imkoniyatining bo'lmasligi auditorlik standartlariga ko'ra auditorlik tekshiruvi hajmining cheklanishi hisoblanmaydi. Agar auditorlar ushbu masalada yetarlicha bilim,

10 Додж Р. Краткое руководства по стандартам и нормам аудита. Пер. с анг.: предисловие; Робертсон Дж. Аудит / Пер. с англ./Дж. Робертсон -М.: Контакт, 2004, 496 стр.

malaka va ko'nikmaga ega bo'lmasa, auditorlik tashkiloti tekshiruvni o'tkazishdan bosh tortishi maqsadga muvofiq.

Ta'kidlash joizki, amaldagi Auditning xalqaro standartlariga muvofiq tekshiruv yakunida auditor fikrlari faqatgina auditorlik xulosasida aks ettirilishi belgilangan. Biroq xalqaro standartlarda auditorlik xulosasida tekshiruv natijalari to'g'risida batafsil ma'lumot aks ettirilishi bo'yicha aniq talablar belgilanmagan. Bu esa, fikrimizcha, tekshiruv buyurtmachilari tomonidan auditorlik tekshiruvi natijalari to'g'risida batafsil ma'lumot olish imkonini bermaydi. Biroq amaldagi 200-son "Moliyaviy hisobot auditini tartibga solishning maqsadi va umumiy tamoyillari" nomli Auditning xalqaro standarti va 700-son "Moliyaviy hisobot bo'yicha auditorlik hisoboti (xulosasi)" nomli xalqaro standartlarda tekshiruv natijalari quyidagi turkumdagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi belgilangan (2-rasm).

2-rasm. Moliyaviy hisobot ishonchliligini o'rganish natijalari umumlashtirilgan ma'lumotlar tarkibi[11]

Yuqorida ta'kidlanganidek, Auditning xalqaro standartlari asosida auditorlik tekshiruvini tashkil etish ilg'or xorij tajribasiga muvofiq auditor fikrini shakllantirishni taqozo etadi. O'z navbatida, Auditning xalqaro standartlarida tekshiruv natijalari bo'yicha auditor fikri auditorlik xulosasi va auditorlik tashkiloti tomonidan mustaqil tayyorlanadigan hamda tavsiyaviy xarakterdagi, korxona rahbariyatiga yo'llanadigan xatda aks ettiriladi. Auditorlik xizmati buyurtmachisiga yo'llanadigan mazkur xat auditorlik tekshiruvi natijalari asosida auditorlik tashkiloti rahbari tomonidan tasdiqlanadi. Amaldagi 700, 705, 706, 710 va 720-son Auditning xalqaro standartlarida tekshirilayotgan subyekt rahbariyatiga yo'llanadigan ushbu xatning shakl va mazmuni ko'rsatilmagan bo'lib, ushbu xat korxona rahbariyati talabiga ko'ra yoki auditorlik tashkiloti tomonidan mustaqil ravishda taqdim etiladi. Bizningcha, O'zbekiston auditorlik amaliyotida aksariyat auditorlik tashkilotlari auditorlik xulosasini yuqoridagi standartlarga muvofiq tayyorlab, korxonalarga taqdim etmoqdalar. Fikrimizcha, korxona faoliyatining qonuniyligi va moliyaviy hisobot ko'rsatkichlarining ishonchliligi yuzasidan auditorlik xulosasi mazmunini yetarli emas deb hisoblaymiz hamda rasmiy xulosadan tashqari quyidagi shakl va mazmunda auditorlik tashkiloti tomonidan tekshiruv natijalari bo'yicha ma'lumotnoma shaklida xat tayyorlanishi maqsadga muvofiqdir.

2-jadval

Moliyaviy hisobot auditi natijalari bo'yicha korxonaga taqdim etiladigan xat mazmuni va uning tarkibiy qismlari tavsifi[12]

	Xat tarkibiy qismlari
1	Auditni rejalashtirish va buxgalteriya hisobi tahlili to'g'risida ma'lumot; 2. Korxona ichki nazorat tizimi holati; 3. Firibgarlik va moliyaviy hisobotdagi buzib ko'rsatishlarning moliyaviy hisobotga ta'siri to'g'risida ma'lumot; 4. Inventarizatsiya; 5. Faoliyat uzluksizligi.
2	Korxona ta'sischilari yoki kuzatuv kengashiga tekshiruv natijalari bo'yicha jo'natilayotgan xatning qisqacha mazmuni va uning tarkibi to'g'risida qisqacha ma'lumot

11 Muallif tomonidan tayyorlangan
12 Muallif tomonidan tayyorlangan

3	Auditorlik tekshiruvini rejalashtirish, qoʻllanilgan auditorlik usullari va amallari, oʻrganilgan moliyaviy koʻrsatkichlarning ishonchlilik darajasi, mavjud auditorlik riski va muhimlik darajasi, korxona buxgalteriya hisobini oʻrganish natijalari toʻgʻrisida tahliliy maʼlumot
4	Korxona ichki nazorat tizimining amaldagi tarkibi va holati, qoʻllanilgan ichki nazorat usullari, korxona masʼul shaxslarining oʻz lavozim majburiyatlarini bajarish holati, ichki nazorat tizimi maʼlumotlariga rahbariyat munosabati, ichki nazorat tizimi maʼlumotlarining ishonchlilik darajasi va ulardan amalda foydalanish holati, tizimning amaldagi samaradorlik darajasi toʻgʻrisida maʼlumot va tizimni mustahkamlash boʻyicha tavsiyalar
5	Korxona moliyaviy hisobotida aniqlangan buzib koʻrsatishlar hamda firibgarlik xavfi bilan bogʻliq holatlar toʻgʻrisidagi maʼlumotlar, ularning moliyaviy hisobot ishonchliligiga taʼsiri va muhimlik darajasi baholanadi. Shuningdek, bunday holatlarni kamaytirish boʻyicha korxonada amalga oshirilgan chora-tadbirlar, axloq meʼyorlari va ichki meʼyoriy hujjatlar, aniqlangan risk darajasi hamda uni pasaytirish va nazorat qilish boʻyicha amaldagi siyosat tahlil qilinadi. Bundan tashqari, moliyaviy hisobotda buzib koʻrsatishlarga yoʻl qoʻyilishining oldini olish, firibgarlik xavfini kamaytirish va ichki nazorat tizimini takomillashtirish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqiladi.
6	Korxonada oʻtkazilgan inventarizatsiya natijalari tahlili, korxona debitorlik va kreditorlik qarzlari tahlili, inventarizatsiya natijalarini umumlashtirish holati, inventarizatsiya natijalarining moliyaviy hisobot koʻrsatkichlariga taʼsiri, inventarizatsiya natijasida aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish yoki takrorlanmasligi yuzasidan tavsiyalar
7	Korxona faoliyat uzluksizligining amaldagi holati, korxona moliyaviy natijalari va majburiyatlari tahlili, aniqlangan uzluksizlik darajasi oqibatlari yoki mavjud uzluksizlik riski, faoliyat uzluksizligini taʼminlash boʻyicha tavsiyalar, korxona faoliyat uzluksizligini taʼminlash boʻyicha tavsiyalar yoki rejalashtirilgan vazifalar, korxona boshqaruv strategiyasi va boshqalar

Bizningcha, ushbu xat mazmunida quyidagilar koʻrsatilishi lozim (2-jadval). Moliyaviy hisobot auditi natijalari boʻyicha yuqoridagi mazmundagi kabi mijoz korxonaga xat tayyorlanishi auditorlik xulosasi mazmunini ochib berish hamda moliyaviy hisobot boʻyicha auditor fikrini bayon etish imkonini beradi. Mazkur xatga tekshiruv natijalari boʻyicha toʻplangan dalillar hamda ularga auditorlik izohlari toʻliq ilova qilinishi maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha, auditorlik tekshiruvi natijalari oraliq va umumiy auditorlik maʼlumotnomalari nomli ish hujjatlarida aks ettirilishi maqsadga muvofiq. Mazkur hujjatlar amaldagi 230-son “Auditni hujjatlashtirish” nomli xalqaro standart meʼyorlari asosida umumlashtirilishi va bu hujjatlarda oʻtkazilgan tekshiruv davri, predmeti, tekshiruv natijalari, tekshiruvni amalga oshirganlar va tekshiruv natijalari boʻyicha tekshiruv buyurtmachisi moddiy javobgar shaxslarining eʼtirozlari aniq mazmunda aks ettirilishi zarur.

Bizningcha, auditorlik tekshiruvi yakunida auditorlik guruhi rahbari tomonidan “Auditorlik tekshiruvi toʻliq yakunlanganligini aniqlash boʻyicha savolnoma” oʻtkazilishi maqsadga muvofiq. Mazkur savolnomada tekshiruvning yakuniy bosqichida auditorlar tomonidan amalga oshirilgan barcha auditorlik amallarining toʻliq hajmda bajarilganligi, tekshiruv jarayonida tuziladigan va mijoz korxonaga taqdim etiladigan hujjatlarning holatini aniqlash hamda bajarilmay qolgan baʼzi amallarni yakunlash imkoniyatlari boʻlishi maqsadga muvofiq.

Auditorlik tashkiloti auditorlik tekshiruvi natijalariga koʻra quyidagilarga baho berishi lozim:

- auditorlik faoliyati toʻgʻrisidagi qonun hujjatlariga muvofiq fikr bildirish uchun yetarli va lozim darajadagi dalillar olinganligi;
- alohida-alohida yoki umumiy birgalikda olinganda tuzatilmagan buzib koʻrsatishlar auditorlik faoliyati toʻgʻrisidagi qonun hujjatlariga muvofiq muhim hisoblanishi;
- qabul qilingan hisob siyosatining asoslanganligi va uning buxgalteriya hisobi toʻgʻrisidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiqligi;
- moliyaviy hisobotda aks ettirilgan axborotning ishonchli, qiyoslanuvchanligi, tushunarli va oʻrinli ekanligi;
- moliyaviy hisobotning buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni tuzishga doir normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligi.

Auditorlik tekshiruvining yakuniy bosqichini takomillashtirish auditorlik tashkilotlarida kasbiy xatoliklar, huquqiy javobgarlik hamda litsenziya bilan bogʻliq xatarlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Mazkur vazifalarning

samarali bajarilishi O‘zbekistonda shakllantirilayotgan auditorlik xulosalarining ishonchliligini oshirish hamda ularning xalqaro investorlar tomonidan qabul qilinish darajasini kuchaytirishga imkon yaratadi.

O‘zbekiston auditorlik amaliyotida tekshiruv natijalarini umumlashtirish va baholash bosqichini takomillashtirish uchun, eng avvalo, aniqlangan xatoliklarni jamlash va audit yakunida bajariladigan vazifalarni tizimlashtirish, faoliyat uzluksizligi va moliyaviy hisobot tuzilgandan keyingi muomalalarni baholashni chuqurlashtirish, ichki sifat nazoratini kuchaytirish, audit natijalarini audit buyurtmachisi rahbariyati bilan muhokama qilish jarayonini sifat jihatdan yangilash, audit yakunida tayyorlanadigan ish hujjatlarini tizimlashtirish va ularning saqlanishini avtomatlashtirish, auditning yakuniy bosqichi bo‘yicha uslubiy va akademik qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-677-son, 2021-yil 25-fevral. — URL: https://lex.uz/docs/-5307886
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori, PQ-4611-son, 2020-yil 24-fevral. — URL: https://lex.uz/docs/-4746047
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori, PQ-3946-son, 2018-yil 19-sentyabr. — URL: https://lex.uz/docs/-3914502
4. Аренс Э.А., Лоббек Дж.К. **Аудит** / пер. с англ.; под ред. Я.В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 560 с.
5. Адамс Р. **Основы аудита** / пер. с англ.; под ред. Я.В. Соколова. — М.: Аудит; ЮНИТИ, 1995. — 398 с.
6. Робертсон Дж. **Аудит** / пер. с англ. — М.: Контакт, 2004. — 496 с.
7. Камышанов П.И. **Практическое пособие по аудиту**. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 522 с.
8. Терехов А.А. **Аудит: перспективы развития**. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 560 с.
9. Суйц В.П., Шеремет А.Д. **Аудит**: учебник. — М.: ИНФРА-М, 2009. — 456 с.
10. Do‘smuratov R.D. **O‘zbekistonda auditorlik faoliyatining shakllanishi va uning uslubiyotini takomillashtirish**: iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. — Toshkent, 2008. — 35 b.
11. Mamatov Z.T. **Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda moliyaviy hisobot auditini o‘tkazishni takomillashtirish masalalari**: iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. — Toshkent, 2005. — 40 b.
12. Qo‘ziyev I.N. **Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida auditorlik hisobotini tuzish va umumlashtirish metodologiyasini takomillashtirish**: iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. — Toshkent, 2017. — 70 b.
13. Do‘smuratov R.D. **Audit asoslari**: darslik. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2003. — 612 b.
14. Xajimuratov N.Sh. **Moliyaviy hisobot haqida auditorlik fikrini shakllantirish bosqichlari va omillari** // “Xalqaro moliya va hisob” ilmiy elektron jurnali. — 2018. — №1.
15. International Auditing and Assurance Standards Board. **International Standard on Auditing 230: Audit Documentation**. — IAASB, 2006.
16. Додж Р. **Краткое руководство по стандартам и нормам аудита** / пер. с англ. — М.: Финансы и статистика, 1992. — 240 с.

muhandislik
& iqtisodiyot
ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Zokir Alibekov
Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100